

УДК 930:159.953.2]:[070:004.738.5]
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.2.2/33>

Сарапій М. М.

<https://orcid.org/0000-0002-5567-0920>

Запорізький національний університет

МЕДІАТИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Стаття присвячена аналізу процесів медіатизації історичної пам'яті в умовах цифрової епохи та російсько-української війни. Дослідження описує процеси формування уявлень про минуле в середовищі, де ключову роль відіграють цифрові медіа, соціальні мережі, алгоритми та штучний інтелект. У роботі підкреслюється, що цифровізація трансформує традиційні архіви, впливаючи на їх гнучкість та динамічність. На основі праць Е. Госпінса, С. Мандолессі, Н. Дакович, Т. Хітрової та інших розкрито теоретико-методологічні засади медіатизації історичної пам'яті. Особливу увагу приділено українському контексту, де пам'ять стає стратегічним ресурсом, а цифрові платформи, журналістські проекти, соціальні мережі та ритуали пам'яті (наприклад, "Запали свічку пам'яті") стають інструментами конструювання національної ідентичності. Проаналізовано приклади меморіалізації у воєнний час, зокрема ініціативи платформи «Меморіал», медійні проекти та вірусні практики вшанування загиблих. Показано, що цифрові спільноти та аматорські архіви відіграють дедалі важливішу роль у збереженні локальної історії. Окремий акцент зроблено на ролі алгоритмів, які визначають видимість минулого та створюють фільтри-бульбашки, що впливає на процеси формування колективної історичної пам'яті. Розглянуто виклики, пов'язані з появою штучного інтелекту як нового агента пам'яті, здатного генерувати альтернативні версії минулого та змінювати статус історичних джерел. У висновках підкреслено, що медіатизація пам'яті в цифрову епоху відображає системну трансформацію соціокомунікаційних процесів, у межах якої формування колективної історичної пам'яті розподіляється між людьми, медіа, алгоритмами та штучним інтелектом. Цифрове середовище формує нові моделі репрезентації минулого, що потребує подальших міждисциплінарних досліджень.

Ключові слова: медіатизація пам'яті, колективна історична пам'ять, цифрові медіа, алгоритмічне кураторство, цифрові архіви, ШІ, російсько-українська війна.

Постановка проблеми. Питання дослідження процесів формування колективної історичної пам'яті має поєднувати в собі розгляд соціальних мереж, цифрових архівів, цифрових платформ пам'яті, цифрових медіа, що формують нові механізми запам'ятовування та забуття. Медіатизація за допомогою сучасних інструментів відкриває можливості для актуалізації та переосмислення української історичної спадщини, що є особливо актуальним для нашого суспільства. Особливої гостроти ця проблема набуває в українському контексті вторгнення РФ на територію України. У цих умовах колективна історична пам'ять стає не лише культурною, а й стратегічною категорією, механізми творення якої потребують детального вивчення. Складність опису цього явища пов'язується із нестабільним предметом дослідження – інформаційним полем в інтернеті, а також змінами в інтернет-технологіях та розвитком штучного інтелекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічна база медіатизації пам'яті розглянута в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців Р. Адріансена [7], Е. Госпінса [9, 10], Т. Лильо [2], Н. Дакович [8], С. Мандолессі [11, 12], Т. Хітрової та іншими [5]. У сучасних українських наукових розвідках особлива увага приділяється питанням медіатизації пам'яті про російсько-українську війну [1, 6].

Незважаючи на значну кількість наукових матеріалів на цю тематику, поза увагою залишається окреслення моделі медіатизації історичної пам'яті в умовах алгоритмічно організованого цифрового середовища та виявлення особливості її функціонування в українському інформаційному просторі воєнного часу.

Постановка завдання. Метою статті є опис комунікаційних особливостей феномена медіатизації історичної пам'яті в цифрову епоху в сучас-

ному українському інформаційному просторі періоду російсько-української війни, актуалізація розуміння цієї категорії в публічному просторі як інструменту донесення інформації, відображення в соціальних практиках та включення у творення віртуальної реальності. Недостатнє наукове осмислення цього питання зумовлює актуальність дослідження. Завданнями роботи є виявлення та опис сучасних моделей та механізмів медіатизації пам'яті з урахуванням нових наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників, виявленні особливостей формування колективної історичної пам'яті в цифрову епоху. У роботі характеризується медіатизація пам'яті періоду повномасштабного вторгнення російської армії (2022–2026 роки).

Виклад основного матеріалу. Процеси формування, зберігання, використання, поширення та трансформації уявлень про спільне минуле, вплив на теперішнє супроводжуються медіатизацією. Йдеться не лише про фіксування історичних фактів. Проникаючи в повсякденне життя, медіа “перетворюють пам'ять на соціальну практику, де минуле репрезентується в медійних форматах, впливаючи на соціальні комунікації, ідентичність і культурні норми” [4, с. 429]. В умовах російсько-української війни медіатизація історичної пам'яті повинна бути керованим процесом, що функціонує як стратегічний ресурс для протидії ворожим наративам та поширення національних цінностей та переконань.

Системний теоретичний підхід до медіатизації колективної історичної пам'яті, осмислений Т. Хітровою у статті “Медіатизація пам'яті в концепції соціокомунікаційного підходу” (2017), універсально систематизує процеси медіатизації й однозначно знаходить своє відображення в сучасну цифрову епоху. Погодимось, що модель медіатизації колективної історичної пам'яті визначається через реалізацію специфічних медійних ефектів, які науковиця окреслила як інформаційні, соціальні, культурні, комунікаційні, технологічні [5, с. 165–166]. Інформаційні ефекти з'являються через ідеологізацію, популяризацію, масофікацію. Соціальні ефекти сприяють зміцненню суспільної солідарності, соціалізації особистості та конструюванню ідентичності відповідно до культурних зразків, що транслюються у ЗМІ [5, с. 167]. Культурні ефекти виявляються, коли медіа виконують функцію посередництва для підтримки культурної пам'яті через віртуальні музеї, бібліотеки та діяльність історичних клубів. Комунікаційні ефекти пов'язані з використанням технологій релятиві-

зації, ритуалізації та мнемотехніки для семантичного наповнення дискурсу пам'яті. Взаємодія цих ефектів породжує явище медіатизованої пам'яті, яка існує в медійній реальності [5, с. 166–168]. Межа між медійними ефектами є умовною. Перетин інформаційних, соціальних і культурних ефектів добре ілюструє кейс про ініціативу українського спортсмена Владислава Гераскевича на зимових Олімпійських іграх 2026 року одягнути “шолом пам'яті” з портретами спортсменів, загиблих у російсько-українській війні. Цей випадок широко обговорювався в українських медіа як інформаційний жест, який транслює український досвід втрат, та викликав медійну реакцію на міжнародній арені. Так, наприклад, “The Guardian” у лютому 2026 мала 2 публікації про цей випадок, “The New York Times” згадує Владислава Гераскевича у своїх матеріалах 10 разів, “Kyiv Post” – 8, видання “Current Time TV” згадує 9 разів із докладною розповіддю про кожного зображеного на шоломі загиблого спортсмена, нагадуючи світові про російську агресію проти України.

Дослідники процесів медіатизації пам'яті окреслюють дві її фази. Перша пов'язується з великими медіа-інституціям (сюди відносять великі організації, засоби масової інформації, масову аудиторію, міжнародне висвітлення новин тощо), інша характеризується миттєвим і глибоким проникненням цифрових мереж у повсякдення, що створює стан постійного потоку [10, с. 668–669]. У вітчизняних реаліях сьогодення українські медіа стали не лише каналами інформування, а й активними агентами медіатизації пам'яті. З початку повномасштабного вторгнення “Перший міський” телеканал (Одеса) у програмі “Обличчя війни” описує героїку військових та цивільних під час повномасштабного вторгнення. Інформація поширюється в соціальних медіа, інформаційний потік підкріплюється тегами з приватних сторінок запрошених (наприклад, журналістський матеріал про роботу пошукової групи в гуманітарному проєкті ЗСУ “На щиті” Катерина Ротаренко (Kate Rotarenko) продублювала на своїй приватній сторінці у фейсбуці). Модель, де традиційні медіа знаходять поширення інформаційних потоків на офіційних сторінках видання у фейсбуці, інстаграмі, телеграмі тощо, а також на приватних сторінках медійників та запрошених є характерною рисою медіатизації інформації в цифрову епоху. У медіасфері зазначена медіапрактика є загальноприйнятною. Ці процеси забезпечують формування “технологічного несвідомого” (за Е. Госпінсом [10, с. 668]) – щоденних звичок, які регулюються

технологічними пристроями [10, с. 668]. Так, щоденна хвилина пам'яті о дев'ятій ранку як наративний код війни є символом солідарності та національної єдності, що потрапляє в усі медіа, формуючи спільний наратив про втрати та стійкість суспільства. Прикладом формування “технологічного несвідомого” в контексті українських реалій є ритуал вшанування пам'яті жертв Голодомору, “Запали свічку пам'яті” [3, с. 98]. У цьому випадку бачимо, що пам'ять легко та динамічно налаштовується через цифрові практики та проникає у соціальні мережі.

Медіатизація є не просто використання гаджетів, а глобальною трансформацією, де час, пам'ять і сама людська ідентичність стають нерозривно пов'язаними з цифровою інфраструктурою. У цьому аспекті показовими є платформа пам'яті “Меморіал” (<https://memorial.ua>), де публікуються персоналізовані історії загиблих військових. Формат матеріалів поєднує журналістський наратив, фото- та відеодокументацію, елементи цифрового архівування, статистику. Такі тексти демонструють трансформацію жанру некролога в умовах цифрової журналістики через використання мультимедійних елементів, інтеграцію гіперпосилань, хештегів, поширення у соціальних мережах з адаптацією тексту (наприклад, в інстаграмі – кепшн, карусель, рилс). Команда платформи “Меморіал” демонструє унікальні формати формування нової культури пам'яті. Завдяки дописам демонструється багатоваріантність збереження пам'яті (мурал на честь воїна Олексія Мовчана, вино пам'яті Костянтина Мрочка, сорт фіалок на честь воїна Максима Кривцова, спортивний майданчик у пам'ять про захисника Сергія Тарасюка, прихисток у горах на честь захисника Тараса Гаврилишина). Окрім розповіді про загибель чи похорон захисників, журналісти системно висвітлюють відкриття меморіалів, алей і пам'ятних дошок, нагородження, вшанування загиблих у дні роковин трагедій, турніри та вечори пам'яті, залучення до національної акції вшанування “Стіл пам'яті”, де у День пам'яті Захисників і Захисниць України запропоновано зарезервувати один столик у закладі (організації) і прикрасити його соняхами, свічкою та спеціальною табличкою у пам'ять про полеглих героїв. На сайті спостерігаємо медіапартнерство – 31 видання, серед яких “NV”, “Українська правда”, “Суспільне новини”, “Бабель”, “Новинарня” та ін., публікує історії, підготовлені журналістами; співпрацю з компаніями – кінотеатри, магазини, Укрзалізниця показують ролики у публічному просторі; державні

установи публікують історії загиблих, які готує “Меморіал”, та долучаються до ініціатив проекту.

Погодимось із Е.Госпінсом, що цифрова мережа пам'яті не лише функціонує в безперервному сьогодні, але й є своєрідним творцем нової медіатизованої ери пам'яті” [10, с. 668]. У наступних дослідженнях автор розвиває тезу, що цифровий поворот передбачає кінець колективної пам'яті, а натомість створюється щось неоднорідне, нестабільне, “пам'ять безлічі” [цит. за С. Мандолессі, 12, с. 1514]. Ця теза видається дискусійною та слабо обґрунтованою, тому що попри домінування соціальних мереж та їх алгоритмів, в інформаційному полі споживачів інформації домінує система знань, закладена в навчальні програми закладів освіти, наукова та науково-популярна література, документалістика тощо, що дає фактологічну основу та усвідомлення історичних процесів [4, с. 431].

Погодимось із науковицею Н. Дакович, яка зауважує, що цифрові архіви дозволяють формувати “пам'ять за запитом” (on-demand memory), що допомагає новим національним державам реконструювати свою ідентичність та переосмислювати історію через призму історичного ревізюнізму [8, с. 5]. В українському сегменті соціальних мереж натрапляємо на групи, які медіатизують вітчизняну історичну спадщину (наприклад, історичні канали на ютубі – “Імені Т.Г. Шевченка”, “Історія без міфів”, “Історія для дорослих”). Сучасну модель медіатизації історичної пам'яті уточнює С.Мандолессі. Дослідниця виокремлює чотири фундаментальні характеристики цифрової медіатизації – нова онтологія цифрового архіву (the new ontology of the digital archive), перехід від наративу як привілейованої форми колективної пам'яті до культурної форми бази даних, реконфігурація агентів пам'яті, в якій розподілена пам'ять реалізується людськими та нелюдськими агентами в динамічному переплетенні, перехід від мнемонічних об'єктів (пам'ятників, фотографій) до мнемонічних сукупностей, що включають осіб, речі, артефакти, простори, дискурси, технології, поведінку та вирази у динамічній єдності. Пам'ять стає результатом діяльності не лише інституцій, а й аматорських спільнот, які колективно підтримують цифрову культурну спадщину [12, с. 1513]. Такими архівами є, наприклад, спільноти у фейсбуку “Туляйпільські старожитності” (10 тис. читачів, метою спільноти є дослідження та популяризація локальної історії та культури м. Гуляйполя, запорізького регіону та степової України загалом), “Врятовані спогади: культурна

спадщина Запоріжжя” (281 читач) тощо. Цифрові платформи позначені накопиченням коротких відео – рилзи, шортси, тікток-відео тощо – на історичну тематику. На каналі “Український слід” (ютуб, інстаграм, тікток) бачимо поширення коротких відео, як зазначають автори, про історію тріумфу та боротьби нашого народу в персоналіях. Так, шортс про Левка Симиренка має більше, аніж 2,8 мільйонів переглядів на ютубі, рилс у фейсбуці 1,1 млн переглядів, 8,9 тисяч поширень, 43 тисячі уподобань та 320 коментарів. Цінним у фейсбуці є доданий стислий біографічний опис життєдіяльності Левка Симиренка з хештегами (#Симиренки #ІсторіяУкраїни #ЛевкоСимиренко #Яблуко #Наука #Факти #Біографія #Українці #Садівництво #Відоміукраїнці #семиренко #симиренко #семеренко #яблука #помологія #сибір #заслання) та джерельною базою даних, яку використовували автори, створюючи відео. Хештег-меморіалізація стає інструментом цифрового активізму, що дозволяє спільнотам формувати “пам’ять знизу” (Р. Адріансен та Р. Сміт), що кидає виклик домінантним історичним нарративам [7, с.3]. В українському інформаційному просторі щодо поширення історичної спадщини можна спостерігати хештеги #славаукраїні, #історіяукраїни, #українапонадусе, #українськийконтент, #опір, #незламні, #силадуху тощо. Для поширення інформації на міжнародну спільноту використовуються #fblifestyle, #fblifestylechallenge, #ukraine, #history та інші.

Особлива роль у збереженні пам’яті належить сьогодні алгоритмам. Взаємодія з цифровими системами є формою комунікації, де алгоритми відображають колективне бачення, аналізуючи поведінку мільйонів користувачів. Згідно з думками С. Мандолессі, алгоритми стають “гейткіперами” (воротарями) пам’яті, оскільки вони не просто зберігають інформацію, а активно організують і структурують її відповідно до власної логіки – визначення видимості минулого та пріоритетності на основі популярності [12, с.1521–1522]. Алгоритмічне кураторство може створювати “фільтри-бульбашки”, в яких користувачам постійно подається ідеологічно узгоджений контент, що може поляризувати пам’ять і зробити користувачів більш сприйнятливими до спотворених нарративів, таких як “візуальна фальшива історія” або “оманливі історичні аналогії” [7, с. 3]. Через дію алгоритмів та специфічні налаштування визначається, які події минулого будуть згадуватися, а які забуватися. Керівництво соціальних мереж виявляється також у редакційних політиках, де

можливе свідоме блокування сторінок та інформації, що викликають негативні емоції, видалення контенту, що суперечить правилам спільноти (наприклад, символіку нацизму або зображення організаторів геноциду), створення ефекту забування через множення інформації, де специфічні спогади просто губляться в цифровому шумі [7, с. 3]. Науковці не ігнорують роль штучного інтелекту у формуванні колективної історичної пам’яті, який трансформує культурну (у нашому випадку історичну) пам’ять, переходячи від ролі пасивного сховища до активного “агента пам’яті” (Р. Адріансен та Р. Сміт, [7, с. 3]), який здатний конструювати минуле за власною логікою. Згідно з джерелами, штучний інтелект замість того, щоб просто зберігати чи видавати інформацію за запитом, створює контент на основі вивчених закономірностей, що дозволяє їм продукувати абсолютно нові версії та інтерпретації минулого, а поява фотореалістичних зображень, створених штучним інтелектом, ставить під сумнів роль фотографій та відео як об’єктивних доказів чи свідчень минулих подій. Це ускладнює можливість розрізнити реальну історію від синтезованої версії минулого. У моделі медіатизації колективної історичної пам’яті, запропонованої Р. Адріансеном та Р. Смітом III стає активною силою, інструментом, що визначає, які саме аспекти минулого стають видимими та як вони будуть представлені суспільству [7, с. 3]. Подальші дослідження у соціальних комунікаціях повинні бути зосереджені на механізмах виявлення згадуваних (hallucinated) III історичних фактів, що створює ризики поширення дезінформації в інформаційному просторі й творення колективної пам’яті на її основі.

Висновки. Медіатизація колективної історичної пам’яті в цифрову епоху є наслідком розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а також системною трансформацією самої природи пам’яті як соціокомунікаційного процесу, де пам’ять формується не лише людьми, а й неживими агентами (медіа, цифровими архівами, алгоритмами та штучним інтелектом). Цифровий поворот зумовив перехід від нарративної моделі пам’яті до логіки бази даних, у межах якої архів стає динамічною системою циркуляції, перезапису та реконфігурації змістів. Алгоритмічні механізми платформізації формують нову структуру видимості минулого, виступаючи своєрідними “гейткіперами” пам’яті. Вони впливають на процеси актуалізації та маргіналізації історичних подій, створюють ефекти фільтрів-бульбашок і можуть сприяти як консолі-

дації, так і поляризації суспільства. У межах цифрового середовища архіви, музеї, громадські ініціативи та локальні спільноти стають активними учасниками реконструкції національної ідентичності. Ритуали пам'яті, цифрові флешмоби, мемоїзація історії, хештег-активізм і публічні

акти меморіалізації трансформують традиційні форми увічнення в інтерактивні, мережеві практики. Здатність штучного інтелекту генерувати нові репрезентації минулого актуалізує проблему достовірності, етичної відповідальності та інформаційної безпеки.

Список літератури:

1. Гудошник О., Бучарська І. Медіатизація війни у фокусі наукових теорій та аналітичних практик. *Communications and Communicative Technologies*. Вип. 24. 2024. URL: <https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/250>; DOI: 10.15421/292409 (дата звернення: 16.12.2025).
2. Лильо Т. Антропологічні та ідеологічні наслідки медіатизації. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2020. Вип. 48. С. 134–142. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.48.10553> (дата звернення: 26.12.2025).
3. Сарапій М. М. Процеси формування історичної пам'яті про Голодомор у масовій культурі. *Декolonізація: міждисциплінарний дискурс, медійна оптика, інформаційно-комунікаційні засоби популяризації в громадянському суспільстві*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя: ЗНУ, 2025. С.96–101.
4. Сарапій М. М., Тяпкіна Н. І. Соціально-прагматичний вимір медіатизації колективної історичної пам'яті. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Том 36 (75). №5. 2025. С. 430–434. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/5_2025/part_2/64.pdf#page=3.00 (дата звернення: 21.02.2025).
5. Хітрова Т. В. Медіатизація пам'яті в концепції соціокомунікаційного підходу. *Поліграфія і вид. справа*. 2017. №1. С. 163–171. URL: <https://pvs.uad.lviv.ua/media/1-73/19.pdf> (дата звернення: 16.12.2025).
6. Яненко Я. Комеморативні практики в дискурсі журналістикознавства. *Образ*. 2025. Вип. 2 (48). С. 21–29. URL: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.2\(48\)-21-29](https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.2(48)-21-29) (дата звернення: 25.10.2025).
7. Adriaansen R., Smit R. Collective memory and social media. *Current Opinion in Psychology*. 2025. P. 1–6. URL: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2025.102077> (дата звернення: 16.01.2026).
8. Daković N. Digital turn—memory studies. *The IPSI. Transactions on Internet Research*. 2021. 17(2). P. 2–7. URL: <https://ipsitransactions.org/journals/papers/tir/2021jul/p2.pdf> (дата звернення: 16.12.2025).
9. Hoskins A. Digital Memory Studies. *Media Pasts in Transition*. New York, Routledge. 2017. 326 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315637235> (дата звернення: 30.01.2026).
10. Hoskins A. The Mediatization of Memory. *Mediatization of Communication*. De GruyterEditors: Knut Lundby. 2014. P. 661–679. URL: https://www.researchgate.net/publication/271014088_The_Mediatization_of_Memory (дата звернення: 16.02.2026).
11. Mandolessi S. Memory in the digital age. *Open Res Europe*. 2024. URL: <https://doi.org/10.12688/openreseurope.16228.2> (дата звернення: 16.12.2025).
12. Mandolessi S. The Digital Turn in Memory Studies. *Memory Studies*. №16 (6). 2023. P. 1513–1528. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/17506980231204201> (дата звернення: 14.02.2026).

Sarapii M. M. MEDIATIZATION OF HISTORICAL MEMORY IN THE DIGITAL AGE

The article examines the processes of mediatization of historical memory in the context of the digital age and the Russian–Ukrainian war. The study analyzes how representations of the past are formed within an environment shaped by digital media, social networks, algorithms, and artificial intelligence. The paper emphasizes that digitalization transforms traditional archives, enhancing their flexibility and dynamism. Drawing on the works of E. Hoskins, S. Mandolessi, N. Daković, T. Khitrova, and other scholars, the article outlines the theoretical and methodological foundations of the mediatization of historical memory. Special attention is devoted to the Ukrainian context, where memory becomes a strategic resource, and digital platforms, journalistic projects, social media, and commemorative rituals (such as the “Light a Candle of Memory” initiative) serve as instruments for constructing national identity. The article analyzes examples of wartime memorialization, including the initiatives “Memorial,” media projects, and viral practices of honoring the fallen. It demonstrates that digital communities and amateur archives play an increasingly significant role in preserving local history. A separate focus is placed on the role of algorithms, which determine the visibility of the past and create filter bubbles that influence the formation of collective historical memory. The study also considers the challenges posed by artificial intelligence as a new agent of memory capable of generating alternative versions of the past and reshaping the status of historical sources. The article concludes that the mediatization of memory in the digital age reflects a systemic transformation of socio-communicative

processes, within which the formation of collective historical memory is distributed among humans, media, algorithms, and artificial intelligence. The digital environment generates new models of representing the past, underscoring the need for further interdisciplinary research.

Keywords: *mediatization of memory, collective historical memory, digital media, algorithmic curation, digital archives, AI, Russian–Ukrainian war.*

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.05.2026